

Övningsfrågor för nationella prov i historia åk 9

Faktafrågor med svar

Forntiden och antiken

1. **Fråga:** Under vilken tidsperiod blomstrade den egyptiska civilisationen? **Svar:** Ca 3100 f.Kr. – 30 f.Kr.
2. **Fråga:** Vad kallas det skriftsystem som användes i det forntida Egypten? **Svar:** Hieroglyfer
3. **Fråga:** Vilken grekisk stadsstat är känd för att ha utvecklat den första demokratin? **Svar:** Aten
4. **Fråga:** Nämn två kända grekiska filosofer. **Svar:** Sokrates, Platon, Aristoteles (två av dessa)
5. **Fråga:** När föll Västromerska riket? **Svar:** 476 e.Kr.

Medeltid till kolonisation

1. **Fråga:** Vad kallas det samhällssystem som dominerade under medeltiden där adeln gav beskydd i utbyte mot arbete och lojalitet? **Svar:** Feodalism
2. **Fråga:** Vem grundade islam? **Svar:** Profeten Muhammed
3. **Fråga:** Vad var korstågen? **Svar:** Militära expeditioner som organiserades av kristna europeiska makter för att återta det "heliga landet" från muslimsk kontroll
4. **Fråga:** Vem startade reformationen genom att spika upp sina 95 teser 1517? **Svar:** Martin Luther
5. **Fråga:** Vem upptäckte Amerika för Europas räkning 1492? **Svar:** Christofer Columbus

Revolutioner och industrialisering

1. **Fråga:** Vilken uppfinning var central för den industriella revolutionen? **Svar:** Ångmaskinen
2. **Fråga:** När antogs den amerikanska självständighetsförklaringen? **Svar:** 1776
3. **Fråga:** Vilket var slagordet för den franska revolutionen? **Svar:** "Frihet, jämlikhet, broderskap" (Liberté, égalité, fraternité)
4. **Fråga:** Vem tog makten i Frankrike efter franska revolutionen och blev senare kejsare? **Svar:** Napoleon Bonaparte
5. **Fråga:** Vad kallas den period på 1800-talet då europeiska makter tävlade om kolonier i Afrika? **Svar:** "Kapplöpningen om Afrika" eller "Scramble for Africa"

Världskrigen och mellankrigstiden

1. **Fråga:** Vilken händelse utlöste första världskriget? **Svar:** Mordet på den österrikiske tronföljaren Franz Ferdinand i Sarajevo
2. **Fråga:** Vilka var de två huvudsakliga stridande blocken under första världskriget? **Svar:** Trippelententen (Storbritannien, Frankrike, Ryssland) och centralmakterna (Tyskland, Österrike-Ungern, Osmanska riket)
3. **Fråga:** Vad hette fredsavtalet som avslutade första världskriget med Tyskland? **Svar:** Versaillesfreden
4. **Fråga:** Vilken ekonomisk kris drabbade världen 1929? **Svar:** Den stora depressionen (börskraschen)
5. **Fråga:** När började andra världskriget i Europa? **Svar:** 1 september 1939 (med Tysklands invasion av Polen)

Efterkrigstid och nutid

1. **Fråga:** Vad kallas konflikten mellan USA och Sovjetunionen efter andra världskriget? **Svar:** Kalla kriget
2. **Fråga:** Vad var Berlinmuren och när föll den? **Svar:** En mur som delade Berlin i öst och väst under kalla kriget; den föll 1989
3. **Fråga:** Vad hette den första versionen av det som senare blev EU? **Svar:** Kol- och stålunionen (eller Europeiska kol- och stålgemenskapen)

4. **Fråga:** När blev Sverige medlem i EU? **Svar:** 1995

5. **Fråga:** Vad kallas den våg av protester och revolutioner som svepte genom arabvärlden 2011? **Svar:** Arabiska våren

Källkritiska frågor med exempelsvar

Exempel 1: Dagbok vs. Lärobok

Material: - Källa A: Ett utdrag ur en dagbok skriven av en soldat vid fronten 1944. - Källa B: Ett utdrag ur en historielärobok skriven 2010.

Fråga 1: Jämför källorna. Vilka styrkor och svagheter har de som historiska källor?

Exempelsvar: Källa A (dagboken) har styrkan att den är en primärkälla, skriven av någon som personligen upplevde händelserna. Den ger en direkt inblick i soldatens upplevelser och känslor, vilket ger ett autentiskt tidsvittne. Svagheten är att den är subjektiv och begränsad till en persons perspektiv. Soldaten hade troligen inte överblick över hela kriget och kan ha påverkats av propaganda eller censur.

Källa B (läroboken) har styrkan att den är skriven med historiskt perspektiv och kan inkludera information från många olika källor. Författaren har kunnat analysera händelserna med kunskap om vad som hände senare och hur kriget slutade. Svagheten är att det är en sekundärkälla, skriven långt efter händelserna, och kan påverkas av författarens tolkningar eller samtida värderingar.

Fråga 2: Vilken av källorna skulle vara mest användbar för att förstå soldaternas vardag under kriget?

Exempelsvar: Källa A (dagboken) skulle vara mest användbar för att förstå soldaternas vardag eftersom den ger en förstahandsredogörelse för de dagliga upplevelserna, känslorna och utmaningarna som en soldat mötte. Dagboken beskriver troligen detaljer om mat, vädret, kamratskap, rädsla och andra vardagliga aspekter som en lärobok ofta sammanfattar eller utelämnar. Primärkällor som dagböcker är särskilt värdefulla för att förstå hur människor faktiskt upplevde historiska händelser.

Fråga 3: Vilken av källorna skulle vara mest användbar för att förstå krigets långsiktiga konsekvenser?

Exempelsvar: Källa B (läroboken) skulle vara mest användbar för att förstå krigets långsiktiga konsekvenser eftersom den är skriven med historiskt perspektiv. Författaren har kunnat analysera hur kriget påverkade efterkrigstiden, kalla kriget, internationella relationer, och samhällsutvecklingen under decennierna efter kriget. En soldat som

skrev 1944 kunde omöjligt veta vilka långsiktiga effekter kriget skulle få. Läroboken kan också inkludera information från många olika källor och forskningsresultat som inte var tillgängliga 1944.

Exempel 2: Propagandaaffisch vs. Historisk dokumentär

Material: - Källa A: En propagandaaffisch från Sovjetunionen som visar glada arbetare i en fabrik, 1930-tal. - Källa B: Ett utdrag från en historisk dokumentär om Stalins industrialisering, producerad 2015.

Fråga 1: Analysera källornas tendens. Vilka intressen kan ha påverkat hur informationen presenteras?

Exempelsvar: Källa A (propagandaaffischen) har en tydlig tendens att framställa industrialiseringen i Sovjetunionen på ett positivt sätt. Den skapades av den sovjetiska regimen med syftet att motivera arbetare och visa upp framgångar med industrialiseringen. Affischen är därför starkt vinklad för att stödja regimens politik och dölja eventuella problem eller lidande som industrialiseringen orsakade.

Källa B (dokumentären) kan också ha en tendens, men troligen mindre uppenbar. Dokumentärer strävar ofta efter objektivitet, men producentens perspektiv och värderingar kan påverka vilka aspekter som betonas. En modern dokumentär har tillgång till historisk forskning och kan inkludera kritiska perspektiv på Stalins industrialisering, inklusive dess mänskliga kostnader. Dokumentären kan påverkas av nutida värderingar och kunskaper som inte fanns på 1930-talet.

Fråga 2: Hur påverkar tiden när källorna skapades deras tillförlitlighet?

Exempelsvar: Källa A skapades under själva händelsen (1930-talet) vilket ger den värde som ett tidsdokument som visar hur regimen ville att industrialiseringen skulle uppfattas. Samtidigt minskar dess tillförlitlighet eftersom den skapades under en tid av strikt censur och propaganda, där kritiska röster tystades.

Källa B skapades långt efter händelserna (2015), vilket ger fördelen av historiskt perspektiv och tillgång till arkiv, vittnesmål och forskning som inte var tillgängliga på 1930-talet. Dokumentären kan ge en mer balanserad bild av både framgångar och misslyckanden. Nackdelen är att den är en sekundärkälla som tolkar händelser långt efter att de inträffade, och kan påverkas av nutida politiska perspektiv eller värderingar.

Resonemangsfrågor med exempelsvar

Fråga 1: Upplysningens påverkan på revolutionerna

Fråga: Förklara hur upplysningsidéerna påverkade den amerikanska och franska revolutionen. Ge konkreta exempel.

Exempelsvar: Upplysningens idéer om förnuft, frihet, jämlikhet och naturliga rättigheter hade en direkt och avgörande påverkan på både den amerikanska och franska revolutionen.

I den amerikanska revolutionen kan vi se upplysningens inflytande i centrala dokument som självständighetsförklaringen (1776), där Thomas Jefferson formulerade idén att "alla människor är skapade jämlika" och har "oförytterliga rättigheter" som "liv, frihet och strävan efter lycka". Dessa tankar kommer direkt från upplysningsfilosofer som John Locke, som hävdade att människor har naturliga rättigheter och att regeringar får sin legitimitet från folkets samtycke. När Jefferson skrev att folket har rätt att störta en regering som inte respekterar dessa rättigheter, byggde han på Lockes idé om rätten till uppror mot tyranni.

Den amerikanska konstitutionen och dess maktdelningsprincip mellan verkställande, lagstiftande och dömande makt är ett annat konkret exempel på upplysningens inflytande, särskilt från Montesquieus idéer om maktdelning som ett skydd mot tyranni.

I den franska revolutionen ser vi upplysningens inflytande i "Deklarationen om människans och medborgarens rättigheter" (1789), som proklamerade alla medborgares frihet och jämlikhet inför lagen. Revolutionens slagord "frihet, jämlikhet, broderskap" återspeglar upplysningens ideal. Rousseaus idé om "allmänviljan" och att suveräniteten tillhör folket inspirerade revolutionärerna att avskaffa monarkin och etablera en republik.

Båda revolutionerna ifrågasatte traditionella auktoriteter (den brittiska kronan respektive den franska monarkin och kyrkan) och försökte skapa samhällen baserade på förnuft och rättvisa snarare än tradition och gudomlig rätt, vilket är centralt i upplysningens tänkande.

En viktig skillnad var dock att den amerikanska revolutionen generellt följde en mer moderat linje inspirerad av Locke, medan den franska revolutionen, särskilt under skräckväldet, delvis inspirerades av Rousseaus mer radikala idéer om folksuveränitet, vilket bidrog till dess mer våldsamma utveckling.

Fråga 2: Industrialiseringens påverkan

Fråga: Resonera kring hur industrialiseringen påverkade människors liv och samhället i stort. Ta upp både positiva och negativa konsekvenser.

Exempelsvar: Industrialiseringen, som började i Storbritannien på 1700-talet och spred sig över Europa och Nordamerika under 1800-talet, medförde genomgripande förändringar för både individer och samhället i stort.

Bland de positiva konsekvenserna kan nämnas den dramatiska ökningen av produktivitet och ekonomisk tillväxt. Massproduktion gjorde varor billigare och mer tillgängliga för vanliga människor, vilket höjde levnadsstandarden på lång sikt. Nya transportmedel som järnvägen och ångbåtar revolutionerade resande och handel, vilket knöt samman tidigare isolerade områden. Medicinska framsteg och förbättrad sanitet ledde så småningom till längre livslängd och minskad barnadödlighet.

Industrialiseringen skapade också nya arbetsmöjligheter och yrkesgrupper, vilket gav vissa människor, särskilt från landsbygden, nya försörjningsmöjligheter.

De negativa konsekvenserna var dock betydande, särskilt i industrialiseringens tidiga faser. Arbetsförhållandena i fabriker var ofta farliga, med långa arbetsdagar (12-16 timmar), låga löner och barnarbete. Urbaniseringen ledde till överbefolkade städer med undermåliga bostäder, bristande sanitet och spridning av sjukdomar. Miljöproblem som luftföroreningar och förorening av vattendrag blev vanliga i industriområden. Traditionella hantverksyrken och levnadssätt försvann när maskiner ersatte mänskligt arbete, vilket skapade social oro och rörelser som luddismen (maskinstormarna).

Industrialiseringen förändrade också samhällsstrukturen genom att skapa nya klasser: industrikapitalister (borgare) som ägde fabriker och industriarbetare (proletariat) som arbetade i dem. Denna klasskillnad ledde till sociala spänningar och framväxten av arbetarrörelsen och fackföreningar som kämpade för bättre villkor. Samtidigt växte medelklassen, vilket på sikt bidrog till demokratisering och utbildningsreformer.

På lång sikt ledde industrialiseringen till en aldrig tidigare skådad ekonomisk tillväxt och teknologisk utveckling, men den skapade också nya utmaningar som ojämlikhet, exploatering och miljöproblem som vi fortfarande brottas med idag. Övergången från jordbrukssamhälle till industrisamhälle var smärtsam för många, men lade grunden för det moderna samhället med dess materiella välstånd och sociala institutioner.

Fråga 3: Kolonialismens långsiktiga effekter

Fråga: Hur har kolonialismen påverkat världen fram till idag? Ge exempel från minst två olika kontinenter.

Exempelsvar: Kolonialismen har haft djupgående och långvariga effekter på världen som fortfarande är märkbara idag, både i tidigare kolonier och i de forna kolonialmakterna.

I Afrika kan vi se kolonialismens arv i de nationsgränser som drogs av europeiska makter utan hänsyn till etniska, språkliga eller kulturella gränser. Vid Berlinkonferensen 1884-1885 delades Afrika upp mellan europeiska makter, vilket skapade artificiella stater som ofta innehöll olika folkgrupper med skilda identiteter. Detta har bidragit till etniska konflikter och inbördeskrig i länder som Rwanda, Nigeria och Demokratiska republiken Kongo. Ekonomiskt etablerade kolonialmakterna ett system där afrikanska länder exporterade råvaror och importerade färdiga produkter, ett mönster som många länder fortfarande kämpar med att bryta. Språkligt och kulturellt har kolonialismen lämnat spår genom att europeiska språk som engelska, franska och portugisiska fortfarande är officiella språk i många afrikanska länder, vilket både underlättar internationell kommunikation men också kan marginalisera lokala språk och kulturer.

I Asien ser vi olika effekter beroende på kolonialismens karaktär i olika regioner. I Indien, som var under brittiskt styre i nästan 200 år, finns kolonialismens arv i allt från rättssystemet och administrationen till järnvägsnätet och det engelska språkets ställning som ett viktigt officiellt språk. Gränsdragningen mellan Indien och Pakistan vid självständigheten 1947 ledde till massflykt och våld, och konflikten om Kashmir fortsätter än idag. I Sydostasien har länder som Vietnam, Laos och Kambodja påverkats av franskt kolonialt styre, medan Indonesien, Malaysia och Singapore bär spår av nederländsk respektive brittisk kolonialism. Ekonomiskt exploaterades dessa länder för råvaror som gummi, te och kryddor, vilket formade deras ekonomier. Samtidigt förde kolonialismen med sig nya idéer om nationalism och självbestämmande som så småningom ledde till självständighetsrörelser.

I både Afrika och Asien har kolonialismen också påverkat identitet och självbild. Koloniala stereotyper och rasistiska föreställningar har internaliserats och påverkat hur människor ser på sig själva och sin kultur. Samtidigt har motståndet mot kolonialismen skapat starka nationella identiteter och stolthet över det egna kulturarvet.

I dagens globaliserade värld fortsätter relationerna mellan tidigare kolonialmakter och kolonier att vara komplexa. Ekonomiska band, migration, kulturellt utbyte och diplomatiska relationer påverkas fortfarande av det koloniala arvet. Frågor om återlämnande av kulturföremål, erkännande av historiska övergrepp och ekonomisk kompensation diskuteras alltmer, vilket visar att kolonialismens historia fortfarande är högst relevant i vår tid.

Fråga 4: Kalla krigets påverkan

Fråga: Hur påverkade kalla kriget världspolitiken och vardagslivet för människor? Ge konkreta exempel.

Exempelsvar: Kalla kriget, den ideologiska, politiska och ekonomiska konflikten mellan USA och Sovjetunionen som varade från cirka 1947 till 1991, hade genomgripande effekter på både världspolitiken och vanliga människors vardagsliv.

På den världspolitiska arenan delade kalla kriget världen i två läger: det västliga, kapitalistiska blocket lett av USA och det östliga, kommunistiska blocket lett av Sovjetunionen. Denna uppdelning manifesterades tydligast i Europa genom "järnridån" som delade kontinenten. Berlin, som delades av en mur 1961-1989, blev den främsta symbolen för denna delning. Konflikten ledde till bildandet av militära allianser som NATO (1949) och Warszawapakten (1955), samt till en intensiv kapprustning där båda sidor utvecklade enorma kärnvapenarsenaler som kunde utplåna mänskligheten flera gånger om.

Kalla kriget utkämpades också genom "ombudskrig" i tredje världen, där supermakterna stödde olika sidor i lokala konflikter. Exempel på detta är Koreakriget (1950-1953), Vietnamkriget (1955-1975), konflikter i Mellanöstern, och inbördeskrig i länder som Angola och Afghanistan. Dessa krig orsakade enormt lidande för lokalbefolkningen och har lämnat långvariga spår i form av politisk instabilitet och miljöförstöring.

Avkoloniseringen, där europeiska kolonier i Afrika och Asien blev självständiga, påverkades starkt av kalla kriget då både USA och Sovjetunionen försökte vinna de nya nationerna till sin sida genom ekonomiskt och militärt stöd. Detta ledde ofta till att lokala ledare spelade ut supermakterna mot varandra eller att demokratiska processer underminerades till förmån för regimer som stödde "rätt" sida.

För vanliga människors vardagsliv hade kalla kriget olika effekter beroende på var man levde. I Västeuropa och USA präglades perioden av ekonomisk tillväxt och ökad levnadsstandard, men också av rädsla för kärnvapenkrig och kommunistisk infiltration. I USA ledde denna rädsla till McCarthyismen på 1950-talet, där människor anklagades för att vara kommunister och kunde förlora sina jobb eller till och med hamna i fängelse. Populärkulturen, från James Bond-filmer till science fiction, återspeglade kalla krigets teman och rädslor.

I Östeuropa och Sovjetunionen levde människor under kommunistiska regimer med begränsad politisk frihet, censur och övervakning. Vardagen präglades ofta av köer, brist på konsumtionsvaror och begränsade möjligheter att resa utomlands. Samtidigt erbjöd dessa samhällen vissa sociala skyddsnät som gratis sjukvård, utbildning och full sysselsättning.

Kalla kriget drev också på teknologisk utveckling genom rymdkapplöpningen, som började med Sovjets uppskjutning av Sputnik 1957 och kulminerade med USA:s månlandning 1969. Många teknologier vi använder idag, från internet till GPS, har sitt ursprung i kalla krigets militära och rymdrelaterade forskning.

När kalla kriget slutade med Sovjetunionens upplösning 1991 förändrades världspolitiken dramatiskt. Den bipolära världsordningen ersattes av USA som ensam supermakt, åtminstone tillfälligt, och många länder i Östeuropa genomgick svåra ekonomiska och politiska omställningar på vägen mot demokrati och marknadsekonomi.